

ارزیابی مراکز خدمات روستائی مرودشت فارس

بهاء الدین نجفی

دانشیار بخش اقتصاد کشاورزی دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز

تاریخ وصول چهاردهم تیرماه ۱۳۶۶

چکیده

توسعه روستائی به سبب پیچیدگی علاوه بر برنامه جامع به سازمانی نیاز دارد که اهداف توسعه را به مرحله عمل درآورد. در چند دهه اخیر در بسیاری از کشورهای در حال توسعه سازمانهای مختلفی جهت تحقق اهداف توسعه کشاورزی بوجود آمده است. در ایران نیز برای توسعه فعالیتهای کشاورزی مراکز خدمات ایجاد گردیده است. به منظور بررسی نحوه فعالیت و اثرات مراکز خدمات کشاورزی، تعدادی از مراکز در شهرستان مرودشت واقع در استان فارس انتخاب گردیدند. در این مراکز روستا انتخاب که شامل پنج روستای پیشرفته و پنج روستای عقب مانده بود. در این روستاها با یک نمونه ۵۳ نفری از کشاورزان و همچنین مسئولین مراکز خدمات مصاحبه گردید. نتایج مطالعه نشان می دهد که مراکز خدمات بعلاوه نوپائی تا انجام کلیه وظائف خود راهی دراز در پیش دارند. فعالیت عمده مراکز در زمینه انجام برخی عملیات زیربنائی بوده است. میانگین سطح زیر کشت محصولات و عملکرد بیشتر محصولات قبل و بعد از ایجاد مراکز تغییر معنی داری نکرده است. تنهائی میانگین عملکرد جو در دهات پیشرفته افزایش و میزان تلفات دام در دهات عقب مانده بطور معنی داری کاهش یافته است. نوپائی، محدودیت بودجه، کمبود امکانات و پرسنل از عوامل موثر در عملکرد پائین مراکز بوده است. فقدان برنامه ریزی و گسترش کمی مراکز خدمات در زمان کوتاه سبب گردیده که از امکانات موجود نیز بنحو مطلوب استفاده نگردد. در پایان مقاله پیشنهاداتی جهت افزایش کارائی مراکز خدمات عنوان گردیده است.

مقدمه

کشورهای در حال توسعه ایجاد شده اند چند بعدی بوده و در جهت تامین نیازهای انسانی جوامع روستائی از ترویج تکنولوژی جدید کشاورزی فراتر رفته است. استفاده از شیوه مروج چند منظوره^۱ در پاکستان و یاروشهای کم و بیش مشابه دیگر در هندوستان، جمهوری دومینیکن و پرو نمونه هایی از اینگونه سازمانها می باشد (۳). به نظر می رسد که اندیشه تاسیس مراکز خدمات روستائی نیز متاثر از این واقعیت بوده باشد که برای حل مسائل

توسعه روستائی و کشاورزی به لحاظ چند بعدی بودن آن علاوه بر برنامه جامع به سازمانی نیاز دارد که اهداف توسعه کشاورزی را به مرحله عمل درآورد. یک سازمان کارآمد جهت توسعه کشاورزی بایستی با ساخت اجتماعی - فرهنگی روستا، سازگار بوده و بادرک نیاز این جوامع به سازماندهی فعالیتهای پر دازد. برای اساس سازمانهایی که جهت توسعه روستائی در چند دهه اخیر در برخی

روستائی بایستی در ابعاد گوناگون فعالیت نمود و به همین رو آئین نامه‌ای که در تاریخ ۱۴/۳/۵۹ به تصویب شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران رسید هدف از تشکیل این مراکز را توسعه فعالیت‌های کشاورزی، روستائی و عشایری، عرضه خدمات فنی، اعتباری، زیربنائی، رفاهی، آموزشی، تحقیقی و ترویجی، تهیه و تجهیز و توزیع وسایل و لوازم و نهاده های کشاورزی و ارائه تسهیلات خدمات بازرگانی و سایر فعالیت‌های مرتبط با امور مذکور بر اساس نیازهایی که از طریق شوراها اعلام می‌شود و جلب همکاری و مشارکت مستمر مردم می‌داند (۲۱). طبق برنامه پیش بینی شده میان سالهای ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۵ حدود ۱۶۰۰ مرکز خدمات دهستان در سراسر کشور بوجود آمده و حدود ۱۶۵ مرکز خدمات شهرستان تا پایان سال ۱۳۶۷ تاسیس می‌گردد.

مواد و روشها

باتوجه به اهمیت مراکز خدمات در توسعه روستائی کشور، استان فارس بعنوان منطقه مورد مطالعه این مراکز انتخاب و در این استان مراکز خدمات شهرستان مرودشت که بالغ بر ۱۱ مرکز می‌شوند جهت بررسی انتخاب گردید. علت انتخاب مراکز شهرستان مرودشت جهت مطالعه آن بود که این مراکز دارای سابقه بیشتری نسبت به سایر مراکز خدمات بودند. در این بررسی یازده مرکز مزبور بر اساس موقعیت جغرافیائی و نوع فعالیت‌های کشاورزی به پنج گروه طبقه بندی و از هر گروه يك مرکز و مجموعاً " پنج مرکز انتخاب گردید. در هر مرکز انتخابی باتوجه به پیشرفت کشاورزی، سطح درآمد و میزان آبادی روستاها، سه روستای پیشرفته و سه روستای عقب مانده انتخاب گردید. پس از آن بطور تصادفی از میان هر دو گروه يك روستا انتخاب شد. بدین -

ترتیب جمعا " ده روستا انتخاب که شامل پنج روستای عقب مانده بود. در این روستاها با يك نمونه ۵۲ نفری از کشاورزان با استفاده از پرسش نامه مصاحبه بعمل آمد. جمعیت دیگر مورد مطالعه این تحقیق مسئولین مراکز خدمات روستائی شهرستان مرودشت بود که بدلیل کم بودن جمعیت با همه مسئولین مراکز که یازده نفر بودند مصاحبه گردید.

نتایج و بحث

ایجاد مراکز خدمات در روستاهای شهرستان مرودشت از سال ۱۳۵۹ آغاز شده و به سال ۱۳۶۲ پایان یافته است. این امر نشان می‌دهد که گسترش این مراکز از لحاظ کمی از سرعت قابل توجهی برخوردار بوده است. تعداد دهات زیر پوشش هر مرکز بستگی به وضعیت منطقه متفاوت بوده و از حداقل ۷ تا حداکثر ۴۷ ده متغیر و میانگین آن ۲۶ می‌باشد.

مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که مراکز خدمات بعثت نوپائی تا انجام کلیه وظائف تعیین شده خود راهی دراز در پیش دارند. چنانچه جدول ۱ نشان می‌دهد فعالیت عمده مراکز در زمینه انجام برخی عملیات زیربنائی بوده است. در این میان فعالیت در زمینه تسطیح زمینهای کشاورزی قابل ملاحظه تر از فعالیت های دیگر بوده و ۳۹۱۱ هکتار زمین تسطیح شده است. نکته قابل ذکر آن است که مراکز اینگونه خدمات را راساً انجام نداده و بعنوان واسطه‌ای میان کشاورزان و پیمانکاران عمل می‌کنند. بدین ترتیب که پس از تعیین دهاتی که بایستی در آن اقداماتی مانند تسطیح و لایروبی انجام گیرد قرارداد با پیمانکار امضاء نموده و پیمانکاران در برابر دریافت حق الزحمه موظف به انجام کار مربوطه می‌گردند. هفتاد درصد هزینه این گونه طرحها بوسیله دولت و

بقیه بوسیله خودباری کشاورزان تامین می‌گردد. •
 ابزارکار مراکز خدمات جهت تامین نیازهای
 روستائیان بودجه و پرسنل بوده و کمیت و کیفیت این دو
 عامل در موفقیت مراکز خدمات نقش مهمی را ایفا
 می‌نماید. • در سال ۱۳۶۲ میزان اعتبارات هزینه شده
 بوسیله مراکز خدمات بالغ بر ۶۲۹ میلیون ریال و سهم
 خودباری کشاورزان جهت انجام پروژه ها ۱۹۶ میلیون
 ریال بوده است. •

جدول ۱- فعالیتهای اصلی مراکز خدمات از بدو تاسیس تا پایان سال ۱۳۶۲

میزان	نوع فعالیت
۳۹۱۱	تسطیح (هکتار)
۴۹	حفر چاه سطحی، نیمه عمیق و عمیق (تعداد)
۶۴	زهکش (کیلومتر)
۳۹	لایروبی کانال و پوشش سیمانی (کیلومتر)
۱۹	لایروبی قنات (تعداد)
۸۳	جاده (کیلومتر)
۳۳۶	پل سازی (تعداد دهنه)

ترویج و آموزش کشاورزی و مروجین می‌دانستند. •
 یکی از عواملی که می‌تواند در موفقیت مراکز
 خدمات موثر باشد میزان رضایت کارمندان از کار در مرکز
 می‌باشد. • نتایج بررسی نشان می‌دهد که ۱۸ درصد از پاسخ-
 دهندگان معتقد بودند که کارمندان از کار در مراکز
 راضی، ۳۶ درصد نسبتاً " راضی و ۴۶ درصد کارمندان از
 کار خود ناراضی بوده‌اند. • این ارقام مبین آن است که
 میزان رضایت کارمندان در سطح پائینی قرار داشته‌است. •
 در مورد علل عدم رضایت کارمندان، پنجاه درصد شرایط
 نامناسب کار را از دلایل ناراضی دانسته‌اند. • عدم
 پرداخت حقوق مکفی نیز یکی از دلایل ناراضی بوده
 که بوسیله ۴۲ درصد از پاسخ دهندگان ذکر شده‌است. • هشت
 درصد دیگر از پاسخ دهندگان نیز قراردادی بودن برخی از
 کارمندان و عدم تبدیل آنان را به وضعیت رسمی از دلایل
 ناراضی این گروه از کارمندان دانسته‌اند. •
 بطوریکه پیش از این اشاره گردید در این بررسی

بر این اساس میانگین هزینه دولت در امر خدمات
 رسانی در هر ده ۲،۱۷۸،۶۹۲ ریال و برای هر خانوار
 کشاورز ۲۱،۶۹۲ ریال می‌باشد که با توجه به وسعت
 نیازها و عقب ماندگی موجود در روستاها مبلغ اندکی
 می‌باشد. • مراکز خدمات به سبب نوپائی از کادرفنی
 لازم برخوردار نمی‌باشند. • کمی بودجه و روشن نبودن
 وظائف کارمندان سبب گردیده که از کادر موجود نیز
 استفاده لازم نشود. • از سرپرستان مراکز سؤال گردید که
 آیا پرسنل موجود کافی می‌باشد یا خیر و در صورت کمبود
 چه زمینه‌ای کمبود دارید؟ ۶۴ درصد از پاسخ دهندگان
 معتقد بودند که در این زمینه کمبود وجود دارد و تنها
 ۳۶ درصد از آنان پرسنل فعلی را در شرایط موجود که
 مراکز با کمی بودجه روبرو می‌باشد کافی می‌دانستند. •
 گروه اول از پاسخ دهندگان کمبودها را در زمینه خدمات
 دامپزشکی، کمبود کارشناسان کشاورزی جهت راهنمایی
 و حل مشکلات فنی زارعین و همچنین کمبود کارشناسان

علاوه بر مسئولین مراکز با کشاورزان نیز مصاحبه گردید. •
 الف - میزان سطح زیرکشت محصولات: چنانچه
 جداول ۲ و ۳ نشان می‌دهد میانگین سطح زیرکشت
 محصولات اصلی هر خانوار کشاورز در دهات عقب مانده
 و پیشرفته، قبل و بعد از ایجاد مراکز خدمات تغییر
 معنی داری نکرده است. •

جدول ۲- میانگین و انحراف معیار سطح زیرکشت محصولات اصلی در دهات پیشرفته
 قبل و بعد از ایجاد مراکز خدمات (هکتار - نفر)

محصول	قبل		بعد		* t
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
گندم	۴/۶۵	۵/۵۴	۵/۲۸	۵/۷۸	-۱/۳۱
جو	۲/۷۳	۵/۲۴	۲/۸۵	۵/۲۱	-۰/۹۲۹
چغندر قند	۱/۹۶	۱/۴۳	۲/۶۱	۱/۷۹	-۱/۳۵

* هیچکدام از اختلاف‌ها در سطح ۵ درصد معنی دار نمی‌باشد.

ب - تغییر در میانگین عملکرد محصولات: با توجه
 به محدودیت زمین در منطقه و عدم توسعه منابع آب
 نمی‌توان انتظار افزایش قابل ملاحظه‌ای در میزان سطح
 زیرکشت را داشت. • بهمین جهت اثرات ایجاد مراکز
 خدمات را می‌توان در تغییرات ایجاد شده در میانگین
 عملکرد محصولات در واحد سطح بررسی نمود زیرا اثر
 مراکز خدمات می‌تواند بیشتر در زمین گسترش دانش
 کشاورزان و یاد در دسترس قرار دادن نهاده‌های جدید باشد.

جدول ۳- میانگین و انحراف معیار سطح زیرکشت محصولات اصلی قبل و بعد از ایجاد مراکز
 خدمات در دهات عقب مانده (هکتار - نفر)

محصول	قبل		بعد		* t
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
گندم	۳/۹۰	۳/۸۵	۳/۲۲	۳/۰۵	۰/۴۳۸
جو	۶/۱۲	۶/۲۲	۵/۶۲	۶/۰۶	۰/۵۸
چغندر قند	۱/۲	۰/۴۴	۱/۲	۰/۴۴	

* هیچکدام از اختلافات در سطح ۵ درصد معنی دار نمی‌باشد.

بررسی میانگین عملکرد محصولات اصلی قبل و بعد از ایجاد مراکز خدمات در دهات پیشرفته و عقب مانده که بترتیب در جدول ۴ و ۵ آمده نشان می‌دهد که عملکرد غالب محصولات قبل و بعد از ایجاد مراکز خدمات تغییر معنی داری نکرده است تنها میانگین عملکرد جو در دهات پیشرفته تغییر معنی داری داشته و از ۲/۵۱ به ۲/۹۹ تن افزایش یافته است.

جدول ۴- میانگین و انحراف معیار عملکرد در هکتار محصولات اصلی در دهات پیشرفته قبل و بعد از ایجاد مراکز خدمات (تن)

محصول	قبل		بعد		t
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
گندم	۲/۵۹	۰/۷۷	۳/۱	۰/۶۸	-۱/۵۹
جو	۲/۵۱	۰/۷۰	۲/۹۹	۰/۵۰	-۲/۵۶*
چغندر قند	۲۵/۰۰	۳/۳۲	۲۸/۸	۴/۶۲	-۱/۸۰

* اختلاف در سطح ۵ درصد معنی دار نمی‌باشد.

جدول ۵ - میانگین و انحراف معیار عملکرد در هکتار محصولات اصلی در دهات عقب مانده قبل و بعد از ایجاد مراکز خدمات

محصول	قبل		بعد		t*
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
گندم	۲/۹۷	۰/۷۵	۲/۹۷	۰/۶۰	۰
جو	۲/۷۶	۰/۷۴	۲/۹۳	۰/۳۴	-۰/۸۵
چغندر قند	۲۴/۲	۶/۱۲	۲۴/۲	۶/۱۲	۰

* اختلاف در سطح ۵ درصد معنی دار نمی‌باشد.

ج- تغییر در تعداد دام و میزان تلفات: هر چند کشاورزان در دادن آمار دقیق تعداد دام تردید دارند نسبت به جمع آوری این اطلاعات کوشش کنید. همه کشاورزان مصاحبه شده به دامداری اشتغال نداشته و تنها ۳۵ نفر از کشاورزان تعداد دام خود را گزارش نموده‌اند. جد اول ۶ و ۷ منعکس کننده وضعیت این گروه از کشاورزان است. بطور کلی دامداری در دهات مورد مطالعه بیشتر شامل گوسفندداری می‌گردد که با استفاده از مراتع به شیوه سنتی انجام می‌گیرد. برخی از دهات عقب مانده بعزت کمبود زمین و آب و یا بدلیل آنکه از عشایر اسکان یافته می‌باشند به گوسفندداری توجه بیشتری نشان داده‌اند. بهمین جهت میانگین تعداد دام هر خانوار کشاورز در دهات عقب مانده در زمان مورد مطالعه ۱۰۵ و در دهات پیشرفته ۶۵ رأس بوده است. مقایسه میانگین و انحراف معیار تعداد دام هر خانوار کشاورز قبل و بعد از ایجاد مراکز خدمات تغییر معنی داری را نشان می‌دهد. مقایسه میزان تلفات دام قبل و بعد از ایجاد مراکز خدمات نشان می‌دهد

که بطور کلی میزان تلفات دام در دهات پیشرفته تغییری نداشته است و این امر را می توان ناشی از افزایش عرضه خدمات دام پزشکی در دهات عقب مانده نسبت به گذشته دانست.

جدول ۶- میانگین و انحراف معیار تعداد دام و میزان تلفات دام هر خانوار کشاورز در دهات پیشرفته قبل و بعد از ایجاد مراکز خدمات

محصول	قبل		بعد		* t
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
تعداد دام	۶۳	۶۴/۱۴	۶۵	۶۸/۰۶	-۰/۱۹
تلفات دام	۱۱	۱۰/۹۵	۷	۶/۵	۱/۴۵

* در سطح ۵ درصد اختلاف معنی داری وجود ندارد.

میانگین سالیانه تلفات دام خاصه در دهات عقب مانده بسیار زیاد بوده و اگر کشاورزان در گزارش تلفات مبالغه ننموده باشند این امر را می توان ناشی از محدودیت عرضه موجود خدمات دام پزشکی در رابطه با نیازهای موجود دانست. در غالب مراکز خدمات تکنسین های دام پزشکی وجود دارند که به واکسیناسیون دامهای منطقه مورد عمل خود می پردازند اما بعلت محدود بودن امکانات فعالیتشان گسترده نمی باشد. در مصاحبه با کشاورزان نیز اکثریت آنان از کمی خدمات دام پزشکی شکایت داشته اند. یافته های این تحقیق نشان می دهد که مراکز خدمات در رسیدن به اهداف خود موفقیت چندانی نداشته اند. محدود بودن بودجه، امکانات و پرسنل از یکسو و وسعت نیازهای روستائیان از سوی دیگر در این مورد نقش مهمی داشته است. فقدان برنامه ریزی و سعی در گسترش کمی مراکز خدمات در زمانی کوتاه سبب گردیده که از امکانات موجود نیز بنحوی مطلوبی استفاده نگردد. پارهای از اهداف و مسئولیت ها در حالی که جزء وظایف مراکز خدمات می باشند در عمل نهادها و سازمانهای دیگری نیز هستند که این وظایف را بعهده دارند. این تداخل وظایف سبب می گردد که رسیدن به این اهداف بنحوی مطلوبی صورت نگیرد.

در زمینه خدمات ترویج کشاورزی مراکز خدمات حداقل توفیق را داشته اند. با توجه به اهمیت امر ترویج در افزایش تولید و توسعه کشاورزی ضروری است که فعال کردن این بخش از خدمات بیشتر مورد توجه قرار گیرد. بخصوص اینکه در آئین نامه مراکز خدمات روستائی نیز

جدول ۷- میانگین و انحراف معیار تعداد دام و میزان تلفات دام هر خانوار کشاورز در دهات عقب مانده قبل و بعد از ایجاد مراکز خدمات

محصول	قبل		بعد		t
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
تعداد دام	۱۱۲	۸۹/۵۶	۱۰۵	۶۴/۷۱	۰/۳۳
تلفات دام	۲۳	۱۴/۷۲	۲۲	۲۵/۱۶	۷/۸۵*

* در سطح ۵ درصد اختلاف معنی دار است.

براهمیت ترویج تاکید شده است.

اطلاعات بدست آمده نشان می‌دهد که میان مراکز خدمات و موسسات تحقیقاتی ارتباط موثری وجود ندارد. برای موثر واقع شدن تحقیق ضروری است که ارتباط و هماهنگی لازم میان مراکز خدمات و موسسات تحقیقاتی بوجود آید تا هم تحقیقات بر روی مسائل مبتلا به کشاورزان انجام گیرد و هم از این تحقیقات در عمل استفاده گردد.

مشاهدات و بررسی حاضر نشان می‌دهد که مرکز خدمات در دهاتی با استقبال روبرو شده که کاری انجام داده است. با توجه به نقش حیاتی آب در کشاورزی منطقه، یکی از اقدامات اساسی مراکز خدمات می‌تواند در زمینه توسعه منابع آب، جلوگیری از اتلاف منابع آب از طریق سیمانی کردن و یا پوشش جویها و انهار باشد. بدیهی است انجام این امور و کارهای دیگر مانند تسطیح، ایجاد زهکش، ساختن پل و راههای میان مزارع به بودجه نیاز دارد. با توجه به کاهش بودجه مراکز خدمات می‌تواند پیش بینی نمود که این مراکز بتدریج بنام بی‌مسامنی تبدیل شده و در انجام هرگونه خدمات قابل توجهی ناتوان خواهند بود. برای آنکه مراکز خدمات بتوانند در انجام خدمات مورد نیاز روستائیان توفیق یابند افزایش بودجه این مراکز ضروری بنظر می‌رسد.

ایجاد مراکز خدمات و یا انتقال کارمندان از ادارات

کشاورزی استان و شهرستان به مراکز دهستان از جهت آسان تر ساختن دسترسی کشاورزان به اینگونه مراکز گامی به جلو بوده است. اما در صورتی مراکز خدمات می‌تواند منشاء اثری برای کشاورزان باشد که به حل مسائل آنان اقدام نماید. برای استفاده موثر از کارمندان در مراکز خدمات علاوه بر تامین بودجه، که پیش از این اشاره گردید، برنامه ریزی جهت استفاده موثر از نیروی

انسانی موجود در مراکز خدمات ضروری می‌باشد. مشاهدات و بررسیهای انجام شده نشان می‌دهد که از نیروی انسانی موجود در این مراکز چنانچه باید استفاده نشده و بخشی از این نیروها به هدر می‌رود. بدین گونه یکی از موضوعات مهمی که در مراکز خدمات بایستی بدان توجه گردد جستجو کردن راههایی به منظور افزایش کارآئی کارکنان مراکز خدمات می‌باشد. برخی از این راهها را می‌توان به شرح زیر پیشنهاد نمود:

الف - تقویت انگیزه کار در میان کارکنان مراکز:

بررسی حاضر نشان می‌دهد که غالب کارکنان مراکز خدمات از کار خود رضایت چندانی نداشته‌اند. ایجاد شرایط مناسب کار مانند تهیه مسکن، وامکانات رفاهی در روستا، پرداخت مزایای بیشتر به کارمندان در کوتاه مدت و انتخاب و تربیت پرسنل بومی جهت مراکز در بلندمدت می‌تواند انگیزه کار را در میان کارمندان تقویت نماید.

ب - مشخص نمودن وظائف و مسئولیت کارمندان:

در حال حاضر بنظر می‌رسد که وظائف روزمره بیشتر کارمندان (باستثناء تکنسینهای دامپزشکی که وظائف معینی دارند) مشخص نبوده و کار اصلی آنان چندساعتی نشستن در مراکز خدمات، گوش دادن به درد دل کشاورزان و صدور حواله جهت کود و سم و برخی نهاده های کشاورزی دیگر باشد. بیشتر کارمندان این امر را ناشی از کمبود بودجه و محدود بودن وظائف مراکز در عمل می‌دانند اما باید توجه نمود که در هر شرائطی می‌توان برای استفاده از کارکنان برنامه ریزی نمود. یکی از امور که مراکز خدمات بایستی در آن وارد شود ترویج روشهای جدید و افزایش دانش فنی کشاورزان می‌باشد، که پیش از این بدان اشاره گردید. از امور دیگری که می‌توان شروع و بطور مستمر آن را ادامه داد تهیه اطلاعات و آمار مربوط به وضعیت دهات حوزه عمل مراکز خدمات می‌باشد.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که مراکز خدمات قسمتی به سبب نوپائی و بخشی بعلت عدم توجه به نقش آمار و اطلاعات در تصمیم‌گیری، از دهات حوزه عمل خود شناخت لازم راندارند. با استفاده از نیروی بیکار موجود در مراکز خدمات می‌توان این کمبود را برطرف ساخت. از جمله کارهای دیگری که می‌تواند مثمرتر باشد، ده گردشی کارمندان طبق برنامه ریزی و با هدف معین بجای نشستن در مراکز خدمات می‌باشد.

یکی از خدماتی که مرکز می‌تواند انجام دهد ایجاد تغییراتی در سازمان تولیدگونه ایست که بهره وری از منابع کمیاب موجود (مانند زمین، آب) افزایش یافته و راه جهت گسترش تکنولوژی در روستاها هموارتر گردد. تشویق و ارشاد کشاورزان به ایجاد داوطلبانه شرکت‌های تعاونی بازاررسانی محصولات می‌تواند در دستور کار مراکز خدمات قرار گیرد.

تهیه آمار و اطلاعات از وضعیت بهره برداریها، تولیدات کشاورزی، وضعیت منابع موجود شناخت مسائل و امکانات توسعه روستا بایستی بعنوان یکی از اساسی ترین کار مراکز خدمات تلقی گردد. در صورت جدی گرفتن کار تهیه آمار و اطلاعات مراکز خدمات می‌توانند بصورت بهترین مراکز جهت تهیه اطلاعات لازم بمنظور تهیه برنامه کشاورزی کشور در آمده و کار " برنامه ریزی از پائین " را که مطلوب برنامه ریزان کشاورزی است تحقق بخشند. علاوه بر این جمع آوری اطلاعات و آمار دهات حوزه عمل مراکز خدمات می‌تواند راهنمای خوبی جهت تصمیم‌گیری در سطح مراکز خدمات دهستان و شهرستان در جهت تخصیص اعتبارات، تعیین اولویتها و توزیع نهاد های کشاورزی باشد. تقسیم اعتبارات میان مراکز و توزیع نهاد ها را می‌توان بر اساس اطلاعات درست

از حالت فعلی که موجب توزیع غیر عادلانه اعتبار و نهاد ها می‌گردد خارج ساخته و بر مبنای نیازها قرار داد.

در مورد توزیع نهاد های کشاورزی مراکز خدمات در حال حاضر نقش تعیین کننده ای نداشته و کار عمده آنان صدور حواله جهت دریافت نهاد ها از ارگانهای دیگر می‌باشد. همگام با رشد مراکز در تصمیم‌گیری نسبت به نحوه توزیع نهاد ها و همچنین در توزیع آنان باید نقش فعالتری به مراکز خدمات واگذار گردد. هر چند بر رسیها موجود نشان می‌دهد که استفاده از بذراصلاح شده بجای بذر محلی در تولید غلات گسترش یافته اما بایستی در این زمینه فعالیتهای وسیع تری انجام گیرد تا بتدریج استفاد از بذراصلاح شده در تولید همه محصولات زراعی و همچنین استفاده از نژادهای بهتر دام تعمیم بیشتری یابد.

در مورد توزیع کود شیمیائی بایستی سیاست کلی آن باشد که کود به موقع و بنحو عادلانه ای میان کشاورزان تقسیم گردد نه آنکه گروهی بیشتر از حد لزوم کود داده و موجبات تخریب بافت خاک را فراهم سازند و گروهی دیگر کود باندازه کافی بدستشان نرسد. همچنین توزیع کود در موقع مناسب و قبل از زمان بکاربرد آن حائز اهمیت اساسی می‌باشد.

مراکز خدمات بایستی در گسترش دامداری در منطقه نقش فعالتری بعهده بگیرند. بررسیهای انجام شده نشان می‌دهد که آمار تلفات دام در منطقه بالا بوده و از لحاظ خدمات دام پزشکی و دارو کمبود قابل ملاحظه‌ای وجود دارد. دامپروری به سبب نیاز کشور به گوشت و شیر از اهمیت قابل ملاحظه‌ای برخوردار بوده و بعنوان یک رشته فعالیت کمکی^۱ می‌تواند در منطقه مورد تشویق قرار گیرد. بویژه در غالب دهات حوزه عمل مراکز

خدمات شهرستان مرودشت به سبب نزدیکی به کارخانه شیرپاستوریزه بازار مناسب و آماده‌ای جهت فروش شیر وجود داشته و کارخانه مزبور از نظر خوراک دام مساعدت - هائی به دامپروران می‌نماید. گسترش گاوداری در بهره برداریهای دهقانی بایستی در صدر فعالیتهای مراکز خدمات قرار گیرد. تلفیق گاوداری و کشت علوفه در این گونه واحدها در آمد بیشتری جهت کشاورزان تامین نموده و گامی در جهت تولید محصولات مورد نیاز کشاورزی می‌باشد.

بعنوان آخرین پیشنهاد، ونه کم اهمیت ترین آن، بررسیهای موجود نشان می‌دهد که از خدمات انجام شده در روستاها، دهات پیشرفته بیش از دهات عقب مانده و احتمالاً در داخل هرده گروه با درآمد بالاتر بیش از گروههای درآمدی پائین تر بهره برده اند. یکی از مواضعی که در زمینه اقدامات مرکز خدمات وجود دارد پرداخت

سهم معین خودیاری (معمولاً ۳۰ درصد هزینه طرح) از سوی کشاورزان است. در مواردی مشاهده شده که مثلاً در کارهای پرهزینه و حیاتی مانند لایروبی قنات کشاورزان قادر به پرداخت سهم خودیاری خود نبوده و عملاً طرح معوق مانده است. دادن اختیاراتی به مراکز خدمات در جهت تغییر سهم خودیاری در مواقعی که ضرورت ایجاب نماید و پرداخت آن در زمانی که کشاورزان از مزایای طرح استفاده نموده‌اند توصیه می‌گردد. اصولاً سیاست کلی خدمات رسانی مراکز صرفاً نیابستی در جهت افزایش تولید و درآمد کشاورزان باشد بلکه بایستی ارائه خدمات بگونه‌ای انجام گیرد که علاوه بر تامین هدف مذکور، اختلا در آمدی موجود میان کشاورزان مرفه و کم درآمد کمتر گردد. لازمه تحقق این هدف اولویت دادن در خدمات رسانی به دهات عقب مانده تر و گروههای کشاورز کم درآمدتر در روستاها می‌باشد.

خدمات شهرستان مرودشت به سبب نزدیکی به کارخانه شیرپاستوریزه بازار مناسب و آماده‌ای جهت فروش شیر وجود داشته و کارخانه مزبور از نظر خوراک دام مساعدت - هائی به دامپروران می‌نماید. گسترش گاوداری در بهره برداریهای دهقانی بایستی در صدر فعالیتهای مراکز خدمات قرار گیرد. تلفیق گاوداری و کشت علوفه در این گونه واحدها در آمد بیشتری جهت کشاورزان تامین نموده و گامی در جهت تولید محصولات مورد نیاز کشاورزی می‌باشد.

بعنوان آخرین پیشنهاد، ونه کم اهمیت ترین آن، بررسیهای موجود نشان می‌دهد که از خدمات انجام شده در روستاها، دهات پیشرفته بیش از دهات عقب مانده و احتمالاً در داخل هرده گروه با درآمد بالاتر بیش از گروههای درآمدی پائین تر بهره برده اند. یکی از مواضعی که در زمینه اقدامات مرکز خدمات وجود دارد پرداخت

REFERENCES

مراجع مورد استفاده :

۱- وزارت کشاورزی و عمران روستائی (بدون تاریخ)، اهداف و سیاستهای برنامه تشکیل و فعالیتهای مراکز خدمات روستائی و عشایری.

۱- وزارت کشاورزی و عمران روستائی (بدون تاریخ)، آئین نامه اجرای قانون ایجاد مراکز خدمات کشاورزی و روستائی و عشایری.

3- Morss, E.R. 1976. Strategies for Small Farmer Development Westview Press, Boulder, Colorado.

Rural Service Centers as an Instrument for Rural Development:
Evaluation of Service Centers in Fars
Province-Marvdasht Township.

B. NAJAFI

Associate Professor, Department of Agricultural Economics, College of
Agriculture, University of Shiraz, Shiraz, Iran.

Received for Publication, July 5, 1987.

ABSTRACT

To achieve rural development objectives, in addition to comprehensive plan, there is a need for a suitable organization. In recent decades various organizations have been created to serve those purposes in developing countries. In Iran, Agricultural Service Centres have been established to facilitate rural development. To study the activities and performance of the centers, eleven centers were selected in Marvdasht township in the Fars Province.

Among villages served by the Centers, ten were selected of which five were more developed and five were less developed. A sample of 52 farmers were selected for interview. In addition, the managers of all 11 centers were interviewed. Results of the study revealed that the centers have a long way to go to achieve their stated objectives. The centers have been successful, to a limited extent, in building up infrastructures. The mean area under crop cultivation and mean yield per hectare for most of the crops have not increased significantly. Only the mean yield of barley has been increased and the livestock death rate has been decreased in less developed villages significantly. Low age and limited financial and human resources were among the reasons for poor performance of the centers. Lack of planning and rapid expansion of centers in a short period caused the existing resources not to be used effectively. At the end of the paper some recommendations have been made for increasing the efficiency of rural service centers.